

**Паспорт фонда оценочных средств
по предмету «Чеченский язык»**

№ п/п	Наименование оценочного средства	Чет верть	Разработчик
5 класс			
1.	Диктант	I	Нохчийн мотт. 5 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
2.	Диктант	II	Нохчийн мотт. 5 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
3.	Диктант	III	Нохчийн мотт. 5 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
4.	Диктант	IV	Нохчийн мотт. 5 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
6 класс			
5.	Диктант	I	Нохчийн мотт. 6 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
6.	Диктант	II	Нохчийн мотт. 6 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
7.	Диктант	III	Нохчийн мотт. 6 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
8.	Диктант	IV	Нохчийн мотт. 6 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021

7 класс			
9.	Диктант	I	Нохчийн мотт. 7 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
10.	Диктант	II	Нохчийн мотт. 7 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
11.	Диктант	III	Нохчийн мотт. 7 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
12.	Диктант	IV	Нохчийн мотт. 7 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
8 класс			
13	Диктант	I	Нохчийн мотт. 8 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
14	Диктант	II	Нохчийн мотт. 8 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
15	Диктант	III	Нохчийн мотт. 8 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
16	Диктант	IV	Нохчийн мотт. 8 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021

9 класс

17	Диктант	I	Нохчийн мотт. 9 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
18	Диктант	II	Нохчийн мотт. 9 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
19	Диктант	III	Нохчийн мотт. 9 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021
20	Диктант	IV	Нохчийн мотт. 9 класс [Текст] : дешаран пособи / В. А. Янгульбаев, Ж. М. Махмаев. - Москва : Русское слово, 2021

Талламан диктант № 1 «Блаьлланг б1араш»

Хьуьнхахула волавелча, мажделла охьаэгначу г1аш юккьехь карадо б1араш. Уьш, ц1ен бос болуш, дуьзна хуьлу. Диканиг бен блаьлланга т1ера охьа ца дужу. Н1аьно талхийнарг т1ехь дуьсу.

Б1араш лахьош лелачу хенахь, хьуна хьалхара д1аобккху цхьа эхка. Иза тарсал ю. Цу жимачу эхнанан беснеш буьрка санна, юсаелла гахь, хаалахь, цуьнан бага б1арех юьзна юйла. Уьш цара, шайна 1аьнна кечам беш, д1адахка хьош ду шайн хари чу. Иштта адамашна а, дийнаташна а пайдехь ю блаьлланг. Вай хьуьнан б1ар а олу цунах.

Т1едиллар: 1. Т1аьххьарлера предложени синтаксически къастае.

2. Т1аьххьара яьржина предложени, яржаза предложене ерзае.

Талламан диктант № 2 «Лагерехь»

Беха ц1ула сара баьккхира к1анта. Иштта нийса сара гина бацара цунна.

Малх делкъал т1аьхьенга лестинера. Ц1аьххьана дагавелира Саша, вухаверза веза ша аьлла. Схьаихинчу новкъа ваха а г1ерташ, д1аволавелира иза. Амма билгало йолуш цхьа а х1ума ца хаалора. Тидам ца бинера. Эххар а кхийтира иза, схьавеанчу новкъа ша вухавоьдуш цахиларх. Болар сихдира цо. Х1инца х1умманах а самукъа ца долура, цхьа лаам бара дерриг са д1алаьцна-сихха кху хьуьнхара аравалар

Т1едиллар: 1. Шала элпашна буха сиз хьакха.

2. Билгалдаьккхинчу дашна фонетически къастам бе.

Талламан диктант № 3 «Мокха хьоза».

Каде хьийза б1аьста мокха хьоза. Иза къардайна олхазар ду. Уьш даим вовшашца девне хуьлу. Кор диллина хилча, корах чу дог1ий а, раг1у клелахь лаьттачу пхьег1аш чу хьожийа, шена амал бо оцу хьозано. Цо деш дерг доккха зен дац, цо бечу пайдане хьаьжча. Оцу къардайначу хьозано цхьацца к1еда х1уманаш лахьош, шен бен бо. К1орнеш цо кхобу стоьмаш т1ехь хуьлуш долу зуламе н1аьний даош. Цундела 1алашдан деза и олхазар. Иза адамашца угар ч1ог1а гергарло долуш ду.

Т1едиллар: 1. Дешнийн х1оттам билгалбаккха: адамашца, гергарло

Талламан диктант № 4 «Блаьсте».

И шийла ла доькхуш, йовха а, екхна а еара хлара блаьсте. Шура санна клайчу башлаьмнашна тлехула яй-й длашершара нур догу мархаш. Церан дуткый лндаглаш лаьмнийн басешкахула, вовшашна тлаьхьа а уьдуш, ловзуш тлехдуйлура, сих-сиха аматашца хийцалуш. Хлаваь тлеттла дохлуш доглура. лаь а глутьтуш, денлучу бай тлера хьалаглертара заза-буц. Блаьстено кхелина лалам догцлена делаькежара массарна а.

Школан бешара дитташ заадаьккхина хаза кечделлера, и керт а кьагош, амма шайн хазалла хлнца а ца хуучух тера, эсала лаьттара уьш.

Тедиллар.

1.2-гла легар чу доглу цлердешнаш схьаязде.

V-XI классийн дешархойн диктантийн мах хадорехь хьехархочо куйгалла оьцу кху некьех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а глалаташ кьаьст-кьаьстина лору, оценка юкьара юьллу.

2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхьа а орфографически глалат дацахь я цхьаннал сов пунктуационни глалат ца хилахь.

3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, щиннал сов пунктуационни а глалат ца хилахь (я шиь орфографически, кхоь пунктуационни глалат хилахь).

4. «3» дуьллу, ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а глалат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни глалаташ хилахь).

5. «2» дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я бархланнал сов орфографически а, ворхланнал сов пунктуационни а) глалаташ ца хилахь.

Дешархочун балха тлехь глалат лара деза, орфографическиа, пунктуационни а, муьлхха а бакьо талхош, диктант язьяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь ламийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цаяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхьана баллана лаглю, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я ламийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакьонаш талхош долу глалаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязьар, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащииий, сказуеминий юккьехь тире йиллар-цайиллар ца ламадо. Уьш VIa, VII a, VIII a классийн программехь ю).

2. Тилкхаздаьлла глалат (описка) лору, масала, *белхало* хила дезачохь *белхано* яздинехь, *луйре* хила дезачохь *луйле* яздинехь.

3. Нохчийн маттахь зевне мукьаза й (йот) яздар, масала: йоза хила дезачохь еза яздахь, йоглу (еглу), юьртахь (йуьртахь), юьгу (йуьгу) яздахь.

4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала:

исс - иссалгIа-уьссалгIа, итт - итталгIа - уьтталгIа.

5. Къовсамечу мсттигашкахъ чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: *пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса-яздар, гIодар - гIо дар*, и. дI. кх.

6. Дешнашкахъ дифтонгаш язъяр: *къега-къиэга, терса-тиэrsa, оза-уоза, еха - йиэха*, и. дI. кх. а.

7. Цердешнийн къовсаме яздар: *стогалла-стагалла, мох – мохан-механ - махан, морха*, и. дI. кх. а.

Дешархоша далийтинчу гIалаташна юкъара даккхий а, кегий а гIалаташ къасто деза.

Даккхий гIалаташ лору:

1. Хьалхенца Iамийна а, йозанехъ алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически, пунктуационни бакъонаш талхош долу гIалаташ:

2. Мукъазчу элпашна юккъе яз деш долу къасторан хьаьркаш, масала: *хIаллакьхилла, меттахъхъайра*.

3. Дешхьалхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.

4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (*оху - охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана*).

5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: *бохура я бахара, моьтттура я моттара*.

6. Кху кенара цердешнийн яздар: *дечиган я дечган, эчиган я аьчган*.

7. Цердешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйна тIеэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: *гIуллакх я гIулкх, гIиллакх я гIилкх*.

Дешархочун балха тIехъ цхьамогIа (кхоъ я цул сов) цхьана бакъонна нислуш гIалаташ хилахъ, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехъ, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехъ.

Комплексни талламан белхашкахъ, диктантах а, тIедилларех а

(фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттаху, ши оценка юьллу-хIора балхана шен-шен.

ТIедилларийн мах хадорехъ куьйгалла оьцу кху некъех:

«5» дуьллу, массо а тIедиллар нийса кхочушдинехъ;

«4» дуьллу, тIедилларийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса динехъ;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехъ;

«2» дуьллу, болх эханал кIезиг бинехъ.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а гIалаташ, тIедиллар кхочушдарехъ дина долу, диктантан мах хадош лору.

Карарий, юккъерий аттестаци кхочушгъяран мах хадоран фонд

М.Р.Овхадовн,Ж.М. Махмаевн, Р.А.Абдулкадыровн программы тӀехь

Талламан белхаш

6 класс

Талламан диктант №1 грамматически тӀедилларца «6-чу классехь 1амийнарг карладаккхар. Къамелан дакъош» темина.

Хьуьнан дахар

Сарахь оха тхешан тӀоьрмигаш кечдира. Оха цу чу гӀутакхаш а, аптечка а, кедаш а, 1айгаш а дехкира. Са ма-хилли тхо новкъа девлира.

Новкъахь Салас ког хадийра.Тхан санитара, цунна йод а хьаькхна, дӀабихкира иза. Сала тӀаккха дӀавеара.

Оха садаӀа билгалъяьккхинчу меттигана тӀекхача барх1 километр йисинера. Новкъахь тхо уьшалшна тӀе 1иттаделира. Амма тхан разведчикашна дика некъ карийра. ТӀаккха тхо оцу новкъа дӀадахара.

ТӀаьххъара садаӀа севцира тхо боккха 1ам болчохь. ЦӀеххъана тхуна хезира бер доьлхуш. Тхо девдда цига дахара. Жима ши йо1 тилаелла хиллера. Оха и шиь новкъа яьккхира.

Грамматически тӀедиллар:

1. Хьалхарчу предложенина синтаксически къастам бе.
2. 1-чу предложенехь билгалдаха шайна девза къамелан дакъош .

Талламан диктант № 2 «Воккха стаг Бисолтий, жима Хьамзаттий»

Бераш доцуш, шашшиь 1аш дара доккха ши стаг: Бисолтий, Селахьаттий. Дечке ваха тохавеллера воккха стаг Бисолта. Цуьнан лулахочун Дудин Хьамзат ц1е йолуш клант вара 6-чу классехь доьшуш. Хьамзат а вахара Бисолтица хьуьнах. Доккхачу хин йисте д1акхечира и шиь. Башха кхерам боцуш дехьа велира Бисолтий, Хьамзаттий. Бисолтас дечкийн бахьаш ц1андора. Ткъа Хьамзата ц1андина генаш цхьана метте т1ек1ел дожура. Дашанза дисинчу лайн майданаш т1ехь йолу олхазарийн ларш къестайора Хьамзата.

– Х1ара хьабжой байинчу ч1ег1аган ю, х1ара къобзачу ч1ег1аган ю, х1ара мошанан ю бохуш, воккхачу стагана гойтура цо уьш.

– Хьуна стенах, муха евза уьш?

– Ас тидам бина церан, д1адаханчу экханан, олхазаран лоре а хьожуш. Ж1аблин, цхьогалан, берзан, кхидолчу акхаройн, олхазарийн а лараш къастало соьга. (102 дош) Х-А. Берсанов

Грамматически т1едиллар:

1.8-чу предложенина синтаксически къастам бе.

2. Оцу текста юкъара схьаязде 5 билгалдош шайца уьйр йолчу ц1ердешнашца. Билгалдаккха церан тайпа, терахь, дожар

Талламан диктант № 3 «Ши к1ант тилар»

Деъна са хилира. Гобаккхина хьун яра лаьтташ. Цхьана а меттехь некъан лар яцара гуш.

Ши к1ант ц1ехъа верза лууш вара. Амма муьлхачу аг1ор ваха веза ца хууш, тиллера и шиъ. Мацвелла кийра 1ийжара.

Делкъхан хиллера. Бажа лелла некъаш карийча жимма сапарг1ат даьллера шина к1ентан. Ламанан дежийлашкахь гуш дара жа а, бежнаш а. Дукха гена валале, бетта мохь хезира шина к1антана.

Ц1ера т1аьхъа даьлла орца, сахиллалц маьхъарий, детташ, 1аннаш цоьстуш леллера. Лечий, 1алхий царна карор вара, и шиъ цхьаьна аг1ор д1аихна гена ваьлла ца хиллехь.

Шабш 1ачу к1отарара вуьрх1итта-берх1итта километр хиллал д1а ихна хиллера и шиъ.

(Х-А.Берсанов)

Т1едиллар: 1. Терахьдешнаш билгалдаха.

2. Кхоалг1ачу предложенина синтакс. къастам бе.

Талламан диктант № 4 «Біаьсте».

Шолгачу дийнахь, кхунна г1о дан цахь сецначу 1абдуллас г1о а деш, нехан бежнаш дажо дигира Ахьмада. Малх дика лакхабаллалц кхунна г1о деш а 1ийна, шен керт-кехь г1уллакхаш дан д1авахара 1абдулла. «Стовн колл» олучу меттехь бажа а бажош, біаьстенна х1инцца самадолуш доллучу 1аламан хазалле а хьобжуш, гуш долчу суьрто біаьргана там хуьлуйтуш, сапарг1ат даьккхина вара Ахьмад.

К1антана хазаетара х1инцца заза даьккхина стеш а, сенъелла йог1у буц а, доллу х1ума серла даьккхина,дох а дина болу кьегина схьакхетта малх а. «Кеста хьун а сенлур ю, буц лакха а ер ю, стоьмаша заза а доккхур ду», – ойла йора к1анта. Ахьмад х1ума йиьна воллушехь, кхуьнан біаьрг кхийтира схьайог1учу шина зудчух. Кхунна девзира шен ненан болар.

Т1едиллар:

- 1.Т1аьххьарчу предложенина синтаксически къастам бе
2. Т1аьххьарчу кхаа предложенера хандешнаш схьа а яздай, церан хан, терахь билгалдаккха.

Карарий, юккъерий аттестаци кхочушгъяран мах хадоран фонд
М.Р.Овхадовн, Р.А.Абдулкадыровн программы тӀехь

**Талламан диктант №1 грамматически тӀедилларца «6-чу классехь
1амийнарг карладаккхар. Къамелан дакъош» теми́на.**

Хьуьнан дахар

Сарахь оха тхешан тӀоьрмигаш кечдира. Оха цу чу гӀутакхаш а, аптечка а,
кедаш а, 1айгаш а дехкира. Са ма-хилли тхо новкъа девлира.

Новкъахь Салас ког хадийра.Тхан санитар, цунна йод а хьабкхна,
дӀабихкира иза. Сала тӀаккха дӀавеара.

Оха сада1а билгалгъяккхинчу меттигана тӀекхача барх1 километр
йисинера. Новкъахь тхо уьшалшна тӀе 1иттаделира. Амма тхан разведчикашна
дика некъ карийра. ТӀаккха тхо оцу новкъа дӀадахара.

ТӀаьххъара сада1а севцира тхо боккха 1ам болчохь. ЦӀеххъана тхуна
хезира бер доьлхуш. Тхо девдда цига дахара. Жима ши йо1 тилаелла хиллера.
Оха и шиь новкъа яьккхира.

Грамматически тӀедиллар:

3. Хьалхарчу предложенина синтаксически къастам бе.
4. 1-чу предложенехь билгалдаха шайна девза къамелан дакъош .

Талламан диктант №2 граматически тедилларца «Хандош» темина

Ши накъост

Ши накъост хъуьна юккъехула д'авоьдуш , царна акха ча т'е'оттаелира. Цхъаь ведда дигта т'е велира, важа ша волччу новкъахъ висира. Кхин дан х'ума а ца хилла, иза лаьтта охъавуьйжира, ша велла мотгийта.

Ча т'е а яхана, цунах хъожа яккха юьйлира: стага са ца до'ура. Цуьнан юьхъах хъожа а яьхна, иза велла моьттуш, ча д'аяхара. Мацца а, ча д'аяхна, хан яьлча, важа дечигана т'ера охъа а воьссина, велавелира:

- И х'ун дара, - бохура цо,- хъуна лере а еана чано аьлларг?

- Чано соьга бохура, кхерам болчу меттехъ накъост д'а а тосуш, довдуш долу адамаш- вон адамаш ду.

Грамматически тедиллар:

1. Хьалхарчу предложенина синтаксически къастам бе.
2. Схъаязде 1 –чу абзаца юкъара хандешнаш, билгалбаккха саттам.

Талламан диктант №3 грамматически тедилларца «Причасти» темина Дарц хьобкху 1а

Д1аяхара йовха аькхе, д1аелира дашо гуьйре, охьадеара ло-схьакхечира дарц хьобкху шийла 1а.

Схьахьекха дубйладелира шийла мехаш. Дерзина лаьтгаш дара хьуьнхара дитгаш, 1аьнан к1айчу бедаре хьобжуш. Багий, базий кхин а ч1ог1а сенделлера.

Дукхазза а ло даккхийра долалора, ткьа адамаш 1аьнах сакъералуш, самадубйлура: 1аьнан цхьа шатайпа, ц1ена серло хуьлура корех чукхетий. Дубххьарлерачу лай т1ехула таллархой талла бахара. Дийнахь сарралц хезаш дара хьуьнхахь летачу лартоллучу ж1аьлин аз.

Таллархо ву хьуьнан йистехь к1елхийна 1аш. Уьйриг санна керчаш, некъахула схьайог1уш ю пхьагал. Таллархочо шок тоьхча, пхьагало, саца а сецна, шина кога т1е а хиьна, лергаш а доьг1на, - ладуьйг1ира: «Гена дуй техьа ж1аьлеш?»

Грамматически тедиллар:

1. Шолг1ачу предложенина бе синтаксически къастам.
2. Схьаязье текста юкьара причастеш, билгальяккха хан.

**Талламан диктант №4 грамматически тедилларца «7-чу классехъ
1амийнарг карладаккхар.Къамелан дакъош» темина
Б1аьсте**

Б1аьсте ца йолуш дикка хьееллера. Т1аьххьарчу к1ирнашкахъ екхна , г1орийна, шийла лаьтташ яра. Дийнахъ малх кхетча, ешара, буйсанна шело ворх1 градусе кхочура, некъ боьхна, ворданащца лелара.ц1еххьана , бовха мох а баьлла, мархаш йолаелира, кхаа дийнахъ мела дог1а дилхира. Т1аккха, мох а тийна, дуькьа дохк деара.

Сарахъ кхоларш д1аевлира, д1аяхара мархаш.1уьйранна кхеттачу малхо чехка башийра буткьа ша. Баьццара бос белира, можа заза даьллачу дитташ т1ехъ хьийза дуьйлира накхармозий. Д1алаьхкинчохъ 1оьхура бежанаш, ловза девлира гوما когаш долу 1ахарий, новкъахула ловзуш уьдура бераш.

Т1еера бакъйолу б1аьсте.

Грамматически тедиллар:

1. Хьалхарчу предложенина бе синтаксически къастам.
2. 1-чу предложенехъ билгалдаха шайна девза къамелан дакъош.

V-XI классийн дешархойн диктангийн мах хадорехь хьехархочо куьйгалла оьцу кху некьех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а гIалаташ кьабст-кьабстина лору, оценка юкьара юьллу.

2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхьа а орфографически гIалат дацахь я цхьаннал сов пунктуационни гIалат ца хилахь.

3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, шиннал сов пунктуационни а гIалат ца хилахь (я шиь орфографически, кхоь пунктуационни гIалат хилахь).

4. «3» дуьллу, ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а гIалат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни гIалаташ хилахь).

5. «2» дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я бархIаннал сов орфографически а, ворхIаннал сов пунктуационни а) гIалаташ ца хилахь.

Дешархочун балха гIехь гIалат лара деза, орфографически а, пунктуационни а, муьлхха а бакьо талхош, диктант язьяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь Iамийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цаяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхьана баллана лагIю, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я Iамийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакьонаш талхош долу гIалаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязьяр, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащий, сказуеминий юккьехь тире йиллар-цайиллар ца Iамадо. Уьш VI а, VII а, VIII а классийн программехь ю).

2. Тилкхаздаьлла гIалат (описка) лору, масала, белхало хила дезачохь белхано яздинехь, Iуьйре хила дезачохь Iуьйле яздинехь.

3. Нохчийн маттахь зевне мукьаза й (йот) яздар, масала: йоза хила дезачохь еза яздахь, йогIу (егIу), юьртахь (йуьртахь), юьгу (йуьгу) яздахь.

4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала: исс - иссалгIа-уьссалгIа, итт - итталгIа - уьтталгIа.

5. Кьовсамечу мсттигашкахь чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса- яздар, гIюдар - гIю дар, и. дI. кх.

6. Дешнашкахь дифтонгаш язьяр: кьега- кьизга, терса- тиэrsa, оза-уоза, еха - йиэха, и. дI. кх. а.

7. Цердешнийн кьовсаме яздар: стогалла- стагалла, мох – мохан-механ - махан, морха, и. дI. кх. а.

Дешархоша далийтинчу гIалаташна юкьара даккхий а, кегий а гIалаташ кьасто деза.

Даккхий гIалаташ лору:

1. Хьалхенца Iамийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически, пунктуационни бакьонаш талхош долу гIалаташ:

2. Мукьазчу элпашна юккье яз деш долу кьасторан хьаьркаш, масала: хIаллакьхилла, меттахьхьайра.

3. Дешхълхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.
4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (оху -охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана).
5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: бохура я бахара, моьттура я моттара.
6. Кху кенара цѐрдешнийн яздар: дечиган я дечган, эчиган я аьчган.
7. Цѐрдешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйна тѐэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: гѐуллакх я гѐулкх, гѐиллакх я гѐилкх.

Дсшархочун балха тѐхь цхьамогѐа (кхоъ я цул сов) цхьана бакьонна нислуш гѐалаташ хилахь, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехь, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехь.

Комплексни талламан белхашкахь, диктантах а, тѐдилларех а (фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттачу, ши оценка юьллу-хѐора балхана шен-шен. Тѐдилларийн мах хадорехь куьйгалла оьцу кху некъех:
«5» дуьллу, массо а тѐдиллар нийса кхочушдинехь;

«4» дуьллу, тѐдилларийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса динехь;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехь;

«2» дуьллу, болх эханал кѐезиг бинехь.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а гѐалаташ, тѐдиллар кхочушдарехь дина долу, диктантан мах хадош лору.

Карарий, юккъерий аттестаци кхочушгъяран мах хадоран фонд

Хьалхарчу чийрикехь 8 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически тедилларца диктант.

Ирсе кӀохцал

Цхьана хьуьнхахь ехаш-лаш яра зу. Цуьнан кӀохцалех цхьаь ирсе хилла, дикачу адамашна беркат дохьуш. Иза луларчу юьртарчу нахана хезна. Амма цхьанне а хууш ца хилла, ирсе кӀохцал муьлханиг ду. ТӀаккха уггаре а сутарчу стага аьлла: «Вай и зу схьалоцур ю. Цуьнан кӀохцалш дерриш а схьа а даьхна, хӀоранна цхьацца дӀалур ду. Иштта а хуур ду ирсениг муьлха ду».

Цул тӀаьхьа нах зу лаха бахана, цхьаь воцург. «Садолу хӀума ен а йийна, даьккхина ирс суна ца оьшу», - аьлла, цӀахь Ӏийна иза.

Цхьана дийнахь дечке вахана и миска стаг. Наха лобху зу тӀееана цунна. Адамийн маттахь йистхилла иза:

-Хьан догцӀена ойланаш а, хьанал дахар а девза суна. Сайн ирсе кӀохцал ас хьун дӀало. Зуламечу нахана со карор яц, - аьлла, кӀохцал дӀа а делла, дӀаяхна зу.

Мел лехарх нахана зу ца карийна. Ткьа воккхачу стеган керта ирс а, беркат а деана. (128 дош)

Я.

Акаева («СтелаӀад», 2004 ш., №2)

ТӀедахкарш:

1. 3-чу абзацера предложенеш (ерриге 3) синтаксически юьззина къастае.
2. Хьалхарчу предложенера дешнийн цхьаьнакхетарш схьаязде, церан уьйраш билгалгьяха.
3. **КӀохцалгех** –боху дош морфологически талла.

ШолгӀачу чийрикехь 8 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически тедилларца диктант.

Акха стоьмаш

Хьалдолуш ду вайн махкахь 1алам. Гурахь а, 1ай а хьуьнахь д1ахедаш бац акха стоьмаш: элхьамчаш, 1ежаш, кхораш, хьаьрмакаш, хьаьмцаш, коканаш... 1аьнан хьалхара шелонаш хьакхаелча, гуттар а чам толо церан.

Хала ду адамна и ерриге а хазнаш схьагульян. Схьахетарехь, иза дика а ду. Х1унда аьлча, олхазаршна а, акхарошна а ма оьшу царах цхьадолу дакъа 1аьнан а, б1аьстенан а муьрехь, шайн кхача бина, пайдаэца.

Къаьстина хьийкьина хуьлу муьргаш. Х1инца яа ч1ог1а пайдехь ю уьш, цундела хьуьнан олхазарш го церан дитташ т1ехь. Февраль баттахь а, б1аьстенан юьххьехь а дарбане бецаш а, орамаш а карор ду хьуьнхахь, лаха а хууш лехча, царна юкьахь: ч1имаш, боьш, муьжг, иштта кхийолу ораматаш а.

Х1ора синтаран, диттан, бецан хелиган шатайпа дахар ду, дикка ойла йича, вайн дахаран г1аролехь лаьтгаш. Уьш ца хилча, вайн дахар деса хир дара. Исбаьхьа, дарбане, комаьрша бу вайн Даймохк. И беза а, лара а, ларбан а вайн декхар ду! (135 дош)

1. Сапарбиева(«Стела1ад», №2, 2003ш.)

Т1едахкарш:

1. **Шелонаш** - боху дош фонетически талла.
2. 2 предложени синтаксически талла.
3. Текста юкьара **юкьадало дош** схьаязде.

Кхоалг1ачу чийрикехь 8 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Б1авнийн махкахь

Бохь бохийна, цхьа г1ийла лаьтта Хаза-Кхаьллахь (Ч1аьнтахь) Жог1утан ворх1 клентан б1ов. Хетало, шен когашкахь 1уьллучу т1улге цо сатуьйсаш санна.

«Хьол жима хилла а йо1, цо и т1улг б1ов юттуш бохкучу вежаршний, дений т1ебохьуш», - дуьйцура Ч1аьнтарчу Батин Асхьаба.

«Жима хилла...» Тасало со т1улгах. Т1улг меттах а ца хьов...

«Х1етахь адамшкахь ницкъ алсам хилла, - велавелира Асхьаб, со клелхьарайоккхуш санна. Жимма соцунг1а а хуьлий, дийца волало иза: - Жог1утан ворх1 клант, цхьа йо1 хилла. Жог1ута, шен клентий ондабевлча, цаьрца цхьаьна йобьтина и б1ов. Ворх1 вешин йишас, ша то а бина, кеч а бина и т1улг, т1ехь цхьацца забарш, шекар кагдечу морзахан сурт а дуьллуш. Б1ов ютгучу вежаршний, дений т1е х1оттийна шури т1ехь динчу хударан текх дохьуш беана цо и.

Т1аккха цара цу т1улгаца ерзийна, бохуш, дуьйцу и б1ов. Иштта шех лаьцна дийца йиш йолуш ю вайн х1ора б1ов а, х1ора лаьтта т1улг а. Вайн декхар ду церан дола дар, царах лаьцна дерг лардар». (150 дош).

Б.Гайтукаева.

Т1едахкарш:

1. 1 предложени синтаксически талла.
2. Шолг1ачу предложенера юкьадало дош билгалдаккха.
3. Шолг1ачу абзацера предложени лач кьамеле ерзае.

Добалг1ачу чийрикехь 8 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Лаьмнашкахь

Со тхайн да 1ийначу юьрта яханера. Цигахь ч1ог1а хаза дара. Машенийн я лелхачу герзийн г1овг1а йоцуш, тийна дара юьртахь. Иштта тийналла суна цкъа а гина яцара.

Со инзаре цецъяьккхинера гинчу суьрто. Ирхдахана лекха дитташ. Дехьо юькъя хьун. Хьалахьяжча, чаккхе йоцуш санна, лекха лаьмнаш. Цу т1алгаш юккьера, кхехкхаш санна, схьадолу шийла шовда. Хьежарх к1орда ца йора цуьнан сийналла. Чуяьлча а, даржа а ца даьржара шовда. Т1улгаш а, шен басах д1аэдина, ц1андинера цо. И хазалла дешнашца йийцалур яц.

Бердийн басешкахь уьдуш лелара 1ахарий. Царех самукьадаьлла, ехха хьобжуш 1ийра со. Уьш ч1ог1а хаза ловзура, вовшашна т1аьхьа уьдуш, кортош а бетташ. Суна иштта хаза меттиг цкъа а ца гинера. Бакьду, буьйсанна дукха 1аьржа хуьлура. Лаьмнаш а, хьаннаш а ца гора. Дийнахь сайн самукьадаьккхина 1алам дайча санна хеталора суна.

(125 дош).

3. Балтукаева

(«Стела1ад, №3,2006 ш.)

Т1едахкарш:

1. Т1ера схьаязье цкъа хьалха **юкьара-юьхьан**, т1аккха – **ц1еран** предложенеш.
2. Т1аьххьара предложени **синтаксически** юьззина къастае.
3. **Хьалхарчу абзацера** латтамаш схьаязбе, церан тайпанаш билгалдаха.

Хьалхарчу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически тӀедилларца диктант.

Хьоме юрт

Самаевлла нӀаьнеш кхайкха юьйлаелча, хьалагӀаьттира Алхаст. УьйтӀа ваьлла хӀокхо ламаз обццухехь, эвла юккьерачу маьждигехь молла а кхайкхира. Луьйренан тийналлехь цӀена, мукьамехь декара цуьнан аз.

Хьуьна йистерадӀахьаьжча, дӀо-о лаха чохь гора Алхастан юрт. ХӀокху меттехь, жа басенца дажа дӀа а хобций, охьахуура Алхаст тохара жималлехь. Аренаша юкьаерзийначу шен юьрте а хьобжуш, хийла ойланаш йора цо.

ХӀетахьчул дуккха а хийцаелла юрт. Шорьелла, ков-керташ алсамдевлла. Делахь а, Алхастан юрт ю и, хьалха санна, дагна хьоме а, хьалха санна, дагна гергара а.

Алхаст хӀинца лаьтгачуьра дӀайолалуш яра буьрса хьун. ХӀокху хьаннашца а дара Алхастан гергарло. Ерриге а, ала мегар долуш, жималла кхузахь пепнийн ӀиндагӀашкахь а, Гумса чӀожан басенашца кхуьучу кегийрачу хьаннашкахь а дӀаяхнера Алхастан. ХӀора тӀулг, хӀора дитт гергара дара кхузахь. ДӀа бӀаьрг мел тоьхначохь гуш долчу суьрташа хилларш- лелларш дагатуьйсура.

Хьуьна йистера дӀа Гумс-хи долчу агӀор варша боьрзучу ворданан новкьа дӀаволавелира Алхаст. Цунна кьилбехьа бӀаьлланган а, пхонан а орамаш юккьера схьадолуш шовда дара

(145 дош). I. Юсупов

Дешнаш довзийтар: чӀаж (чӀож) – хьуьнан готта таьӀна меттиг (ущелье); варш – юккьа хьун; поп, бӀаьлланг, пха (пхонан) – дечигийн тайпанаш (чинара, орешник, граб).

ТӀедиллар: хьалхара 3 предложени синтаксически юьззина кьастае.

Шолг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Хьаша ларвар.

Т1евеана хьаша ларвар – иза вайн кьоман ворх1е дайшкара дуйна схьадог1уш г1иллакх ду. Дукха хенахь дуйна схьа дайша берашна 1амош хилла г1иллакх-оьздангалла. Оцу ламастех доьзна ловзарш а кхоллалуш хилла берашна юккьехь. Иштгачех цхьаь ду «Хьаша ларвар».

Ловзар долалуш, лаьттахь горга сиз хьокху. Иза х1усам ю. Цуьнан барам ловзуш долу бераш мел ду хьаьжжина хуьлу. Кхаж а тосий, х1усамда а, хьаша а къаставо. И шиь ший а, го юккье а волий, охьахуу, шиммо а доьхкаран цхьацца аг1о схьалоцу. Гонна арахь болчара куйнаш кхуьйсу, хьешана кхетийта г1ерташ.

Цхьана куьйга доьхка лаьцна волчу х1усамдас, вукху куьйга и куйнаш, хьешана т1е ца кхобтуьйтуш, аракхуьйсу. Иштта ларво цо шен хьаша. Хьешана куй кхетахь – и ледарло шегара ялийтина волу х1усамда эшна лору. Т1аккха цунна ловзучара, го а бой, т1ехбеттамаш бо: «Хьобга хьаша лар ца велла, хьо хьайн х1усаман да вац», - бохуш. Цара де боху цхьа х1ума кхочушдан дезаш хуьлу эшна волу «х1усамда»: я хелхавала, я туьйра дийца. **(150 дош).**

С-1.Аслаханов(«Стела1ад», №6, 2003ш.)

Т1едахкарш:

- а) чолхе предложени кара а яй, синтаксически юьззина къастае;
- б) шен х1оттамца къастадо «т1ехбеттамаш» боху дош;
- в) фонетически къастаде – «г1иллакх».

Кхоалг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Шийла х1усам

Нохчий а,Кавказера кхидолу бусалба къаьмнаш а кьизаллица махкахдаьхначу 1944-чу шарахь дара иза. Шийлачу Алтайн лаьмнашкахь йолчу баганан хьаннашна юккъехь 1уьллура Короткое олу к1отар. Цига кхечира жимачу Хьасанг1еран доьзал. Хьалха чохь говраш кхаьбна долчу ханнийн божалаш чу д1анисдира адам.

Ц1ийнан цхьаь бен кор дацара. Цо серло к1езиг лора. Малх цигахь 1ай башха кхеташ а бацара. Делкъхан хуьлуш корах арахьаьжча, даш санна кхоьлинчу стиглахь гуш а боцуш, лалаш хилар хаалора малх. Масех сахьт даьлча, юха а лома т1ехьа д1абузура иза. Арахь муха ду хьожур ма ву ша, олий, аравала г1уртура диь шо долу Хьасан. Амма аннийн не1 чохьха йоьллуш яра. Наггахь 1уьйранна не1 а йоьллий, тховх д1акхетталц лекха диллина ло д1адаккха х1уттура дай, наний. Т1оман меттана хьостамашца не1арна т1етохна болу гажарг а лоций, не1 сацош хуьлура к1ант, арахь болх бан царна меттиг яллалц. Хийца мотт-г1айба а, т1еюхург а, чухулаюхург а йоцуш, дег1ана ц1ано ян, лийча аьттоа боцуш, жима Хьасанний, дай воцург, берриш а цомгаш хилира. Оцу шийлачу х1усамехь, да балха а воьдий, сарралц ша 1ара Хьасан, меца, сагатдеш. (165 дош).

Хь. Яндарбиев («Орга» , №2, 2006ш.)

Т1едиллар: Чолхе-карара предложени карае, коьртачунна буха нийса си, т1етухучунна буха тулг1енан сиз хьакха.

Довалг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

ПКЭ-н кечам бар. (тест)

1 дакъа

Хаттарш:

1. Дайн орамашкара дуьйна схьадог1уш муха г1иллакх ду вайн?
2. Далла а, нахана а гергахь деза, сийлахь х1ун ду?
3. Маца 1ама веза стаг обзда мотт бийца?
4. Х1ун ю обзда мотт?
5. Стенах ларвала г1о до обздачу матто?

(1)Х1инццалц д1адаханчу шен дахаран дерриге сурт дуьхьалх1оьтттира Ахьбьадана оцу миноташкахь. (2)Х1ара ког а шершина Инах чувог1уш, кхуьнан караера цхьа жима колл. (3)Иза карахь йолу куьг кегийра дегадора. (4)Аьрру куьйго схьалаца бегийла х1ума лобхура, амма кхо юьхьанца катобхна т1улг, карара а баьлла, керчина Инах чубахара. (5)Охьакхьачча цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахьбьадана ... (6)Ког д1атасабала х1ума яцара ... (7) Ницкъ г1елбеллера. (8)Дерриге а дег1ах шийла хьацар тоьхнера. (9)Колл карахь йолу аьтту куьг кулла т1ерачу к1охцалгаша шина-кхаа меттехь хадийнера. (10) Куьг а, пхьарс а цийша дуьзнера, амма иза тергалдечохь дацара г1уллакх. (11) К1антана вала ца лаьара, иза ца тешара шен дахаран т1аьххьара миноташ т1ех1иттина бохучух. (12)Лерехь: «Д1ахеца, Ювдал. (13)Хьо к1елхьараваккха цхьа а вац хьуна. (14) Колл д1ахецча, кхин схьалаца х1ума яц», - бохуш санна хеталора цхьана озо.

(15) - Х1ан-х1а, х1ан-х1а... хьалхе ду. (16)Со лийр вац, - жоп делира оцу озана к1анта. (17)Кьоначу даго д1атоьттура Южаллин ирча сурт.

- (18)Со кхин а вехар ву... (19)Сан вала йиш яц! – бохура даго.

(20) «Вехар вуй-те?» - доьлура аз. – (21)Хьо Инах чу г1ур ву. (22)Т1аьххьара б1аьрг тоха хьайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

-(23) Вац! (24)Вац! (25)Хьан х1уьттаренна г1ур вац со Инах чу... (26)Хьан х1уьттаренна вехар ву кьанваллалц. (27)Д1адала, ма е г1овг1а!

(28)Боккьалла а шега лубйш цхьа адам долуш санна, вухахьажа аьлла, корта д1аберзийра Ахьбьада, амма оццу минотехь «кьарш-кьирш» обькхуьйтуш, хедира кхуьнан карахь йолчу куллан ши-кхо орам. (29)Кхин а ч1ог1а куьйгаш дегийна, аьрру куьйга лаьттах катуьйхира к1анта...

(30)Оццу минотехъ лакхара охъа, цІийша дуьзначу кІентан куьйга тІехула охъабсара беа, шуьйра, кьорза бухка. (31) «Гарра» аьлла, цхъа тамашийна вегийра иза. (32)Цкъа юьхъанца и бухка бІарлагІа ю моьттуш, ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, хийтира цунна. (33)Амма морсачу бухканан чордалла хаелира коьллаша а, тІулгаша а цистинчу куьйгашна. (34)Кхин еха ойла ечохъ дацара гІуллакх... (35)«Къарш-кьирш» - нехъ татанаш дохуш, хедаш дара куллан тІаьххъара орамаш, цул сов, ницкъ а лаьтгара кхачош. (36)Аьрру куьйга колл кхин а чІогІа схъа а лаьцна, жимма хъала а кхоссалуш, бухканах катуьйхира кІанта. (Хь.Б.Саракаев)

2 дакъа.

2.«Ахъяд шен дахаран тІаьххъара миноташ тІехІиттина бохучух патешаран хІун бахъана дара?» бохучу хаттарна нийса тІечІагІдаран хаам муьлхачу вариантехъ бу?

1. Іин кхин башха кІорга дацара.

2.КІантана вала ца лаъара

3.Ахъядана шеге луьйш цхъа адам хезира.

4.Аьрру куьйга схъалаца бегІийла хІума карийра цунна.

Жоп _____

3.Меттан суртхІотторан гІирс–фразеологизм шеца йолу предложени билгалъяккха.

1.Охъакхаьчча цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахъядана.

2.Колл карахъ йолу аьтту куьг кулла тІерачу кІохцалгаша шина-кхаа меттехъ хадийнера.

3.ТІаьххъара бІаьрг тоха хъайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

4.Хъан хІуьттаренна вехар ву къанваллалц.

Жоп _____

4.26-чу предложенера чолхе дош схъаязде.

Жоп _____

5.30-31-чуй предложенешкара дешхъалхенан гІоьнца кхолладелла дош схъаязде.

Жоп _____

6.29-чу предложенера «аьрру» бохучу дашна антоним ялае. ДІаязье иза.

Жоп _____

7.22-чу предложенера билгалдош схъазде.

Жоп _____

8.8-чу предложенин грамматически лард схъаязье.

Жоп _____

9.33-34-чуй предложенеш юкбара цхъанатайпанарчу меженашца йолчу предложенин терахь д1аязде.

Жоп _____

10.Ешначу текста юкбара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а ц1обмалгаш терахьашца билгалйна ю. Тедерзор къастош х1оттийначу ц1обмалган терахь схъаязде.

Лерехь: «Дахеца,(1) Ювдал. Хьо к1елхъараваккха цхъа а вац хьуна. Колл дахецца,(2) кхин схъалаца х1ума яц»,(3) - бохуш санна хеталора цхъана озо. - Х1ан-х1а, (4)х1ан-х1а... хьалхе ду. Со лийр вац, (5)-жоп делира оцу озана к1анта.

Жоп _____

11.5,6-чуй предложенешкара чолхе предложени схъалаха. Оцу предложенин терахь д1аязде.

Жоп _____

12.Ешначу текста юкбара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а ц1обмалгаш терахьашца билгалйна ю. Юкъадало дош къастош х1иттийначу ц1обмалгийн терахьаш схъаязде.

Цкъа юьхъанца и бухка б1арлаг1а ю моьттуш,(1) ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, (2)хийтира цунна. Амма морсачу бухканан чордалла хаелира коьллаша а,(3) т1улгаша а цистинчу куьйгашна. Кхин еха ойла ечохь дацара г1уллакх...«Къарш-къирш» - нехь татанаш дохуш,(4) хедаш дара куллан т1аьхъара орамаш,(5) цул сов,(6) ницкъ а лаьтгара кхачош. Аьрру куьйга колл кхин а ч1ог1а схъа а лаьцна,(7) жимма хьала а кхоссалуш,(8) бухканах катуьйхира к1анта.

Жоп _____

13.31-чу предложенера сказуеми схъаязде.

Жоп _____

14.5-чу предложенера кхачам схъаязбе.

Жоп _____

3. дакъа.

Муха кхета хьо **ДЕГАЙОВХО** бохучу дешан маьлнах? Кепе а далош,
комментари е айхьа цунах билгалдаьккхинчунна. Язъе «**Адаман дегайовхо**»
темина сочинени-ойлар айхьа билгалдаьккхинчун буха тIехь.